

TÉMA VYDANIA:

Globálne rozvojové vzdelávanie na Slovensku

Globálne rozvojové vzdelávanie umožňuje študentom a širokej verejnosti hlbšie porozumieť previazanosti životov a problémov ľudí v rozvojových krajinách s ich vlastnými životmi a učí ich solidarite, zodpovednosti a tolerancii. Rozvojové vzdelávanie rozvíja schopnosti, ktoré nám pomáhajú pozornejšie vnímať svet, v ktorom žijeme, a vštepuje hodnoty, ktoré vedú ľudí k spolupráci na dosiahnutí udržateľného rozvoja vo svete.

Na Slovensku doteraz prinášali tieto témy do škôl a približovali ich verejnosti mimovládne rozvojové organizácie cez rôzne krátkodobé neformálne projekty, kurzy, prednášky v školách alebo letné školy. Krátkodobé programy síce vyvolali záujem žiakov a študentov o rozvojovú problematiku, no na Slovensku neexistujú zatiaľ možnosti, ako tieto vedomosti systematicky rozvíjať. Zvyšovanie informovanosti a zdôrazňovanie potreby solidarity a zmien v našom správaní a rozhodovaní by sa aj preto malo stať súčasťou vzdelávacieho procesu na všetkých úrovniach – od predškolského až po univerzitné. Tieto témy je potrebné dostať do pozornosti širokej verejnosti a urobiť z nich súčasť celoživotného vzdelávania spoločnosti.

Národná stratégia pre globálne rozvojové vzdelávanie 2011 – 2015

Ministerstvo zahraničných vecí SR (MZV SR), ktoré je hlavným gestorm zahraničnej rozvojovej spolupráce po dohode s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR (MŠVaŠ SR), na základe skúseností iných vyspelých donorských krajín a odporúčení medzinárodných organizácií iniciovalo vznik Národnej stratégie globálneho rozvojového vzdelávania (ďalej GRV). Podkladový materiál k Národnej stratégii pre globálne rozvojové vzdelávanie pripravila na základe dotácie MZV SR Platforma mimovládnych rozvojových organizácií. Podkladový materiál stratégie GRV je základným rámcom diskusie o prístupoch k formalizovaniu GRV na všetkých úrovniach škôl. Pod záštitou Ministerstva zahraničných vecí SR sa sformovala pracovná skupina, ktorá pozostáva zo zástupcov ministerstva zahraničných vecí, ministerstva

Záber z prednášky Pramily Sanjaya z Indie. Prednáška bola organizovaná Nadáciou Pontis z projektu Európskej komisie „Knowledge Makes Change“.

školstva, akademickej obce a mimovládnych organizácií. Pracovná skupina sa pravidelne stretáva každé 2-3 mesiace a diskutuje o podobe navrhovanej stratégie globálneho rozvojového vzdelávania a jej implementácii v slovenskom školstve.

Význam GRV pre žiakov a študentov v slovenských školách

Pre žiakov a študentov je dôležité, aby výučba rozvojových tém bola kontinuálna a formálne zabezpečená školami.

Pre materské, základné, stredné školy a pregraduálnu prípravu pedagógov navrhujú autori podkladového materiálu termín globálne vzdelávanie, ktorého súčasťou je rozvojové vzdelávanie (o problematike rozvojových krajín a chu-

doby vo svete), environmentálne vzdelávanie, multikultúrne vzdelávanie, mierové vzdelávanie, ako aj vzdelávanie o ľudských právach. Tieto témy by sa integrovali do už existujúcich predmetov ako prierezné témy.

Pri globálnom vzdelávaní je dôležité vybaviť žiacky a žiakov schopnosťou orientovať sa v záplave poznatkov a naučiť sa ich správne využívať. Pre tento typ vzdelávania nie je dôležité reprodukovat' naučené vedomosti. Kľúčovým je schopnosť vytvoriť si vlastný názor, rozvíjať svoje komunikačné schopnosti a dokázať si presadiť vlastné myšlienky. Žiaci a žiačky sa tak stávajú aktívnymi subjektmi, ktoré majú vplyv na priebeh a podobu vzdelávania.

V prípade vysokých škôl nepedagogického smeru je navrhovaný termín rozvojové štúdiá. Všeobecným cieľom založenia rozvojových štúdií na Slovensku je príprava budúcich rozvojových pracovníkov, tzv. practitioners, ktorí sa vďaka interdisciplinárnemu zameraniu takéhoto študijného programu budú vedieť adekvátne uplatniť v politicky, ekonomicky a sociálne zameraných profesiách. Vznik študijného programu by zároveň bol stimulom na vznik a rozvoj akademických a vedeckovýskumných aktivít v rozvojovej oblasti. V celom procese formalizovaného vyučovania rozvojových tém na Slovensku budú aj naďalej zohrávať nezastupiteľnú úlohu mimovládne organizácie, ktoré už majú skúsenosti s realizovaním neformálnych vzdelávacích projektov na Slovensku. Navyše pracovníci mimovládnych organizácií majú nenahraditeľné skúsenosti z práce s ľuďmi v rozvojových krajinách, ktoré sú perspektívnym zdrojom informácií pre akademickú pôdu vo vzdelávacej, publikačnej aj vedeckovýskumnej činnosti.

(Spracované na základe podkladového materiálu k Stratégii pre Globálne rozvojové vzdelávanie 2011 – 2015 a webovej stránky www.rozvojovjevzdelavanie.sk)

Global Education Network Europe Peer Review: výzva pre Slovensko?

Od roku 2006 sa v oficiálnej rozvojovej pomoci Slovenskej republiky na základe rozhodnutia Trustového fondu Rozvojového programu OSN objavuje sektorová priorita Rozvojové vzdelávanie. Najskôr ako súčasť administrácie Trustového fondu, neskôr, t.j. od 1. 1. 2007 ako súčasť administrácie Slovenskej agentúry pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SAMRS).

Globálne rozvojové vzdelávanie v dnešnej podobe zaviedli do praxe mimovládne organizácie v západnej Európe v 80. rokoch minulého storočia, keď si uvedomili kľúčovú spojitosť medzi podporou verejnosti a informovaním a vzdelávaním o rozvojovej pomoci.

Témou globálneho rozvojového vzdelávania a jeho aplikáciou v praxi sa zaoberá viacero európskych organizácií. Jednou z nich je Global Education Network Europe (GENE).

GENE je združenie európskych ministerstiev, agentúr a iných národných rozhodovateľov zodpovedných za podporu, financovanie a tvorbu politik pre oblasť GRV. GENE začala svoju existenciu v roku 2001 so šiestimi členmi, dnes združuje 16 krajín. Slovenská republika je oficiálnym členom od roku 2006 a zastupuje ju SAMRS. Hlavnou úlohou GENE je podporovať výmenu skúseností na pravidelných stretnutiach.

Slovenská republika sa zúčastnila už aj na hodnotiacom procese GRV v krajinách – v roku 2006 ako pozorovateľ v Rakúsku a v roku 2008 ako člen skupiny zahraničných expertov v Česku.

Európsky proces vzájomného hodnotenia globálneho vzdelávania GENE sa uskutočňuje prostredníctvom monitorovacích návštev zahraničných expertov, ktoré sa zameriavajú na hodnotenie prepojenia rozvojového vzdelávania a oficiálnej rozvojovej pomoci, školského systému a verejnej mienky. Experti GENE hlbšie skúmajú rozvojové vzdelávanie vo formálnom a neformálnom vzdelávaní, hodnotia úlohu globálneho rozvojového vzdelávania v národnom kontexte a kľúčových aktérov v tejto oblasti, t.j. štátnych inštitúcií, akademického sektora a mimovládnych organizácií. Proces hodnotenia krajiny trvá v priemere 9 mesiacov a je ukončený oficiálnou prezentáciou národnej správy o stave GRV s odporúčaniami medzinárodného tímu.

Ďalšou významnou oblasťou práce GENE je konzultačná činnosť pri tvorbe národných stratégií pre globálne rozvojové vzdelávanie, záväzných strednodobých strategických dokumentov pre oblasť GRV na národnej úrovni.

Začiatok európskeho procesu vzájomného hodnotenia globálneho vzdelávania pod vedením GENE je pre Slovensko naplánovaný na jar 2011. Proces tvorby podkladových materiálov pre národnú stratégiu GRV predbehol vytvorenie národnej správy o GRV. V starých členských krajinách EÚ mal tento proces opačný charakter, najskôr bola prezentovaná národná správa o GRV, až neskôr krajina pristúpila k tvorbe národnej stratégie.

– Autor: Rastislav Malachovský, projektový manažér pre GRV, SAMRS

UDALOSŤ: Prvé rozvojové štúdiá na Slovensku od januára 2011 na Trnavskej univerzite

Lenka Fabianová z Trnavskej univerzity zisťuje stav malnutrie u detí v regióne Kwale, Keňa.

Katedra verejného tropického zdravotníctva Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity od 1. januára 2011 mení názov na Katedru rozvojových štúdií a tropického zdravotníctva.

Hlavným dôvodom tejto zmeny bolo obsahové zameranie činnosti katedry, ktorá sa už dlhší čas podieľa na realizácii rozvojových projektov v Keni a južnom Sudáne. Členovia katedry majú bohaté skúsenosti z humanitárnych a rozvojových projektov vo viacerých rozvojových krajinách, participujú na príprave ľudí vysielaných do rozvojových krajín, zúčastňujú sa tréningov a seminárov zameraných na rozvojovú pomoc a spoluprácu, ako aj tropickú medicínu.

Keďže na Slovensku dosiaľ takáto katedra neexistuje a žiadna univerzita výchovu a vzdelávanie kvalifikovaných a odborne fundovaných rozvojových pracovníkov nezabezpečuje, chceli by sme sa orientovať na túto špecifickú problematiku a v najbližšom čase pracovať aj na príprave študijného programu zameraného na rozvojové štúdiá a tropické zdravotníctvo. Takýto typ štúdií, tzv. rozvojové štúdiá (z anglického prekladu development studies), je v ostatných európskych štátoch bežným štandardom a teší sa záujmu zo strany študentov, rovnako dôležitá sa ukazuje, že v praxi sa dokážu absolventi takýchto

programov veľmi dobre uplatníť. Z prieskumu mimovládnych rozvojových organizácií na Slovensku vieme, že táto potreba je momentálne vysoko aktuálna.

Rozvojové štúdiá a tropické zdravotníctvo sú zároveň predpokladom na vznik vedy a výskumu, ktorý v oblasti rozvojovej problematiky na Slovensku prakticky neexistuje a v oblasti tropického zdravotníctva len vo veľmi malej miere. Za najdôležitejšie témy pre výskum považujeme témy regiónu Afriky, najmä

problematiku chudoby, ľudských práv, životného prostredia, socio-ekonomického rozvoja, migrácie, rodovej rovnosti, problematiku HIV/AIDS, tropických ochorení, malnutricie a problematiku zdravia verejnosti v rozvojových krajinách.

– Autorka: doc. MUDr. Adriana Ondrušová, PhD., vedúca Katedry rozvojových štúdií a tropického zdravotníctva Trnavskej univerzity

ROZHOVOR: Sektor rozvojovej spolupráce už nevedú dobrovoľníci

Patrick Marren, profesor na Kimmage Development Studies Center, Írsko. Patrick Marren mal v novembri 2010 prednášky na piatich slovenských univerzitách v rámci série prednášok o rozvojovej spolupráci organizovanej Nadáciou Pontis, ktorá je realizovaná cez projekt Európskej komisie Knowledge Makes Change.

V Írsku je štrnásť študijných programov na vysokých školách zameraných na rozvojové témy. Prečo si myslíte, že zaradenie predmetov a študijných programov, ktoré sa zaoberajú rozvojovou tematikou, do vysokoškolského štúdia bolo doteraz v Írsku také dôležité a populárne?

Je to spôsobené viacerými faktormi. Za prvé, rozvojová spolupráca je komplexná téma, a to na úrovni politikov, ale aj na praktickej úrovni a zahrnuje v sebe veľa zdanlivo neprepojených, no dôležitých tém. Rozvojové štúdiá tým, že v sebe spájajú viacero disciplín – od antropológie, cez sociológiu, projektový manažment po politické vedy – dávajú študentom príležitosť nachádzať spojenia medzi týmito rôznymi disciplínami. Za druhé, v humanitných vedách dochádza v poslednom čase k prechodu k interdisciplinárnym štúdiám a rozvojové štúdiá sú príkladom tohto vývoja. Za tretie, rozvojová práca zahŕňa viacero úloh – od písania projektových návrhov po lobovanie a advokáciu. Od rozvojových pracovníkov sa tak vyžaduje, aby boli flexibilní. Rozvojové štúdiá vďaka ich interdisciplinárnemu charakteru a tomu, že v sebe spájajú teoretické a praktické zameranie, pomáhajú študentom získať zručnosti a vedomosti, ktoré budú môcť využiť vo viacerých zamestnaniach počas ich kariéry. Čo sa týka rozvojových štúdií popularity v Írsku: Írsko má silnú tradíciu dobrovoľníctva a od toho sa odvíjajúca profesionálnu rozvojovú prácu. S rastúcou profesionalizáciou rozvojovej práce organizácie, ktoré pracujú v tomto sektore, vyžadujú od svojich pracovníkov kvalifikáciu v odbore. Napokon, Irish Aid, oficiálny bilaterálny program írskej vlády, bol doteraz veľmi nápomocný pri financovaní výskumu a rozvoja tohto programu. Univerzitný sektor následne len reagoval na túto iniciatívu.

V novembri ste prednášali na piatich slovenských univerzitách o miléniových rozvojových cieľoch a role Číny v rozvojovej spolupráci. Myslíte si, že prednášky na podobné témy môžu obohatiť študentov na slovenských univerzitách?

Použijem už tak často nadužívanú frázu, že žijeme v „globálnej dedine“. V tomto prepojenom svete sú ľudia oveľa viac vystavení udalostiam, ktoré sa odohrávajú za hranicami ich štátov. Navyše, viacero problémov, ktorým musí medzinárodné spoločenstvo čeliť, presahuje hranice štátov – od klimatických zmien, cez migráciu, znečistenie životného prostredia po ľudské práva. Ľudia si musia byť vedomí týchto problémov, aby mohli byť kľúčovými hráčmi pri nachádzaní riešení – platí to tak pre politikov, ako aj pre rozvojových pracovníkov. Série prednášok, ktoré sprostredkúva Nadácia Pontis, zohrávajú veľmi dôležitú úlohu, pretože dávajú študentom príležitosť zoznámiť sa s prebiehajúcimi diskusiami na súčasné rozvojové témy. Študenti na týchto prednáškach získajú základ a ten im umožní zaoberať sa globálnymi problémami, ktoré majú často lokálnu dimenziu.

Sektor rozvojovej spolupráce už nevedú dobrovoľníci, ako v minulých desaťročiach, ale profesionálni pracovníci.

V tomto odbore pôsobíte už dvadsať rokov ako profesor Kimmage Development Studies Center, v rámci ktorého prednášate v Írsku a Tanzánii. Aké sú prvé kroky, ktoré by malo Slovensko spraviť v otázke rozvojového vzdelávania? Prečo si myslíte, že témy rozvojovej spolupráce by sa mali zaradiť do vyučovania na slovenských školách a univerzitách?

Slovensko ako nový členský štát Európskej únie má oficiálny program rozvojovej spolupráce a navyše aj mimovládnu komunitu, ktorá je zapojená do dobrovoľníckej a rozvojovej práce v krajinách Afriky alebo Ázie. Veľká časť tejto práce sa odohráva v spolupráci s ostatnými bilaterálnymi a multilaterálnymi donormi a mimovládnymi organizáciami. Preto je dôležité, aby slovenské rozvojové organizácie, či už vládne alebo mimovládne, a slovenskí rozvojoví pracovníci a dobrovoľníci mali nevyhnutné povedomie, zručnosti a vedomosti pre efektívnu prácu v rozvojovom sektore a komunitách, v ktorých budú pracovať. Sektor rozvojovej spolupráce už nevedú dobrovoľníci, ako to bolo v minulých desaťročiach, ale profesionálni pracovníci, ktorí zachovávajú štandardy a očakávania spojené s touto prácou. Vláda musí cez financovanie rozvojového vzdelávania a praktickej prípravy na základných, stredných a vysokých školách a cez financovanie mimovládneho sektora zabezpečiť potrebné zvýšenie povedomia a vzdelanosti, ktoré si aktívna občianska spoločnosť a rozvojová práca vyžadujú. To prispeje k vytvoreniu okruhu aktívnych občanov, odborníkov a rozvojových pracovníkov.

Mám však veľmi pozitívnu skúsenosť z minulého roka, keď som sa v novembri zúčastnil workshopu, na ktorom boli zástupcovia Slovak Aid, slovenských univerzít a rozvojových mimovládnych organizácií. Už tam sa dali rozpoznať začiatky tohto procesu. Pri jeho zavádzaní sa môžete poučiť zo skúseností viacerých členských štátov Európskej únie, ktoré týmto procesom prešli.

ROZHOVOR: Budeme potrebovať nových pedagógov

prof. PhDr. Silvia Miháliková, PhD., dekanka Fakulty sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského

V čom vidíte prínos rozvoja aktivít GRV pre študentov a vysoké školy na Slovensku?

Prínosom by bolo rozšírenie diapazónu predmetov a zameraní, ktoré ponúkame študentom. To, že bolonský proces dovolil kreovať študijné programy na základe spoločenských potrieb tej-ktorej krajiny, je to určite prínosom. Pozitívom je, že to prináša nové pohľady a aktualizáciu dostupných vedomostí. Uplatnenie absolventov rozvojových štúdií by som videla jednak u nás na fakulte alebo na MZV SR, na SAMRS, v mimovládnych organizáciách alebo aj v médiách a pod.

Navyše, rozvojové témy a to, že máme výučbu v anglickom jazyku, taktiež priťahujú zahraničných študentov, čo je aj zdroj príjmov pre inštitúciu.

Kde vidíte priestor na spoluprácu medzi vašou fakultou a mimovládny rozvojovými organizáciami v oblasti globálneho rozvojového vzdelávania?

Vedeli by sme zabezpečiť, aby sa vyhlasovali témy pre doktorandov, kde by konzultantmi boli odborníci z praxe. Zároveň si vysoko ceníme a sme otvo-

rení spolupráci s mimovládny organizáciami v rámci prednášok, konzultovania bakalárskych a diplomových prác, rovnako podporujeme stáže študentov v mimovládnych rozvojových organizáciách. A to nie je len deklaratívna rovina, stáže študentov sú hodnotené kreditmi, každoročne sa realizuje viacero prednášok za účasti externých prednášajúcich z tretieho sektora.

Zdá sa vám v súčasných podmienkach relevantné a uplatniteľné založenie študijného programu tzv. rozvojových štúdií?

Dalo by sa to uplatniť na magisterskom stupni. Prekážky, ktoré budeme musieť riešiť, sa týkajú najmä stabilného personálneho zabezpečenia. Ak by to mal byť dlhodobý realizovaný, udržateľný študijný program, budeme potrebovať nových asistentov a pedagógov.

Taktiež by pomohlo zlepšenie akreditačných kritérií, ktoré sú už v súčasnej dobe a po zmenách v spoločnosti pre niektoré, najmä interdisciplinárne študijné programy neuplatniteľné, hoci sú v praxi takito absolventi potrební. O kritériách by mala rozhodovať profesorská, resp. vedecká komunita a akreditačná komisia by mala plniť úlohu poradného orgánu. Vzorom by mohol byť britský systém, kde je vedecká komunita nezávislá a na základe reálnych skúseností hodnotí, či daná vysoká škola spĺňa podmienky akreditácie, alebo nie.

Ako vnímate fakt, že rozvojové vzdelávanie nie je tzv. čistý odbor a v princípe je konkurenciou iných odborov ako napr. ekonómie?

Ak je takýto odbor potrebný pre prax, mal by sa akceptovať. Naša sústava študijných odborov je značne rigidná a v súčasnosti je veľmi problematické prispôbiť obsah tak, aby zodpovedal opis. Nutná by bola revízia odborov, ktoré sú záväzné, prípadne prejsť na kategorizáciu UNESCO, ktorá je medzinárodne uznávaná a nie je taká limitujúca. To by sa malo týkať aj grantov VEGA (Vedecká grantová agentúra MŠ SR) a KEGA (Kultúrna a edukačná grantová agentúra MŠ SR), aby bolo možné akceptovať návrhy aj v rámci rozvojových tém. V súčasnosti ak chcú vedeckí pracovníci realizovať výskum, majú možnosť len v rámci Agentúry na podporu výskumu a vývoja (APVV) alebo z medzinárodných zdrojov ako European Research Council alebo European Science Foundation.

KALENDÁR najbližších udalostí

- 26. – 30. január:
Svetové ekonomické fórum, Davos, Švajčiarsko
Témou tohtoročného fóra je „Spoločne zdieľané normy pre novú realitu“.

Nadácia Pontis
Zelinárska 2, 821 08 Bratislava
tel.: +421 2 5710 8113
pontis@nadaciapontis.sk
<http://www.nadaciapontis.sk/>

Názory autorov prezentované v Newsletteri o rozvojovej pomoci nemusia nevyhnutne vyjadrovať oficiálne názory Európskej komisie.

Newsletter o rozvojovej pomoci vychádza vďaka finančnej podpore **EuropeAid**.

